

แบบจัดเก็บข้อมูลพันธุ์พืชท้องถิ่น

๑. ชื่อพืช/ชื่อสามัญ : ชะมวง

๒. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Garcinia cowa* Roxb. ex Choisy

๓. ชื่อเรียกในท้องถิ่น : ส้มป่อง มะป่อง หมากโมก มวงส้ม กะมวง มวง ส้มมวง กานี ตระมวง ยอดมวง ส้มม่วง ส้มโม่ ส้มป่อง

๔. ชนิดพืช : ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลางไม่ผลัดใบ

๕. ลักษณะประจำพันธุ์ : เรือนยอดเป็นทรงพุ่มรูปกรวยคว่ำทรงสูง มีความสูงของต้นประมาณ ๕-๑๐ เมตร บ้างว่าสูงประมาณ ๑๕-๓๐ เมตร ลำต้นเกลี้ยงและแตกกิ่งใบตอนบนของลำต้น กิ่งย่อยผิวเรียบ เปลือกลำต้นเป็นสีดำน้ำตาลมีลักษณะขรุขระ แตกเป็นสะเก็ด ส่วนเปลือกด้านในเป็นสีชมพูถึงแดง มีน้ำยางสีเหลืองข้นไหลเยิ้มออกมาจากเปลือกต้น ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการใช้เมล็ดและการตอนกิ่ง พบทั่วไปตามป่าชื้นที่ระดับต่ำ เป็นไม้ที่ทนต่อความแห้งแล้งได้ดีมีเขตการกระจายพันธุ์ในป่าดิบชื้นตามที่ชุ่มน้ำทั่วไป และจะพบได้มากทางภาคใต้ ภาคตะวันออก และทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ ที่ระดับความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ ๘๐๐ เมตรขึ้นไป ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับตรงข้ามกัน ลักษณะของใบเป็นรูปรีแกมใบหอกหรือแกมขอบขนาน โคนใบสอบแหลม ปลายใบป้านหรือแหลมเล็กน้อย ส่วนขอบใบเรียบ ใบมีความกว้างประมาณ ๒.๕-๕ เซนติเมตรและยาวประมาณ ๘-๑๓ เซนติเมตร ใบอ่อนเป็นสีเขียวอ่อนหรือเขียวอมสีม่วงแดง ส่วนใบแก่เป็นสีเขียวเข้ม (สีน้ำเงินเข้ม) บริเวณปลายกิ่งมักแตกเป็น ๑-๓ ยอด หลังใบเรียบลื่นเป็นมัน ท้องใบเรียบ เนื้อใบมีลักษณะค่อนข้างหนาและเปราะ เส้นใบเห็นได้ไม่ชัด แต่ด้านหลังใบจะเห็นเส้นกลาง ส่วนก้านใบเป็นสีแดงมีความยาวประมาณ ๐.๕-๑ เซนติเมตรดอกเป็นแบบแยกเพศอยู่กันคนละต้น ออกดอกตามซอกใบและตามกิ่ง ดอกตัวผู้จะออกตามกิ่งเป็นกระจุก มีดอกย่อยประมาณ ๓-๘ ดอก ดอกมีเกสรตัวผู้จำนวนมากเรียงกันเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนกลีบดอกเป็นสีเหลืองนวลและมีกลิ่นหอม มีกลีบดอกแข็งหนา ๔ กลีบ และกลีบเลี้ยง ๔ กลีบ ลักษณะเป็นรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายกลีบกลม ดอกมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒-๒.๕ เซนติเมตร ส่วนดอกตัวเมียจะออกเป็นดอกเดี่ยวตามปลายกิ่ง ดอกมีเกสรตัวผู้เทียมเรียงอยู่รอบรังไข่ มีก้านเกสรติดกันเป็นกลุ่ม ที่ปลายก้านมีต่อม ๑ ต่อม ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ลักษณะของผลเป็นรูปทรงกลมแป้น ผิวผลเรียบเป็นมัน มีขนาดประมาณ ๒.๕-๖ เซนติเมตร ผลอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อสุกแล้วจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองถึงส้มหม่น และตามผลมีร่องตื้น ๆ ประมาณ ๕-๘ ร่อง ด้านบนปลายบวม และมีขี้กสิบเลี้ยงประมาณ ๔-๘ แฉกติดอยู่ เนื้อหนา สีเหลือง ภายในผลมีเมล็ดขนาดใหญ่ประมาณ ๔-๖ เมล็ด ลักษณะของเมล็ดเป็นรูปรีหนา เรียงตัวกันเป็นวงรอบผล ผลสุกมีรสเปรี้ยวใช้รับประทานได้ แต่มียางมากและทำให้ติดฟันได้ โดยจะติดผลในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

๖. ถิ่นกำเนิด : แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งประเทศพม่า มาเลเซีย ลาว เวียดนาม อินโดนีเซีย และไทย

๗. แหล่งพันธุ์ : พบได้ทั่วไป

๘. การปลูก/การขยายพันธุ์/การดูแลรักษา : ชะมวงสามารถปลูกด้วยการเพาะเมล็ด และการปักชำกิ่ง สามารถเติบโตได้ดีในทุกสภาพดิน แต่มักชอบดินชุ่มชื้น และปลูกได้ในทุกภาค การเพาะเมล็ดจะใช้เมล็ดจากผลแก่ที่ร่วง

จากต้น นำมาแกะเปลือก และนำเมล็ดตากแห้ง ๕-๗ วัน หลังจากนั้นจึงนำไปเพาะในถุงเพาะชำ โดยใช้ดินผสมกับวัสดุเพาะเช่นแกลบ ขี้เถ้า ขุยมะพร้าว เป็นต้น

๙. การจดทะเบียนเป็นสินค้า GI (สินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งภูมิศาสตร์) : -

๑๐. การใช้ประโยชน์ : ผล ชะมวงสุกสีเหลืองใช้รับประทานเป็นผลไม้ได้ โดยจะมีรสเปรี้ยวอมหวาน หรือนำผลมาหั่นเป็นแว่นตากแดดใส่ปลาร้าเพื่อเพิ่มรสชาติก็ได้

ยอดอ่อนหรือใบอ่อน ใช้รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก รับประทานเป็นผักสดร่วมกับน้ำพริก ปั่นแฉ่ว หรือนำไปใช้ปรุงอาหาร เช่น ต้มส้ม ต้มส้มปลาไหล ต้มส้มปลาแห้ง ทำแกงชะมวง ต้มซี่โครงหมูใบชะมวง ใช้แกงกับหมู หมูชะมวง หรือนำมาใส่ในแกงอ่อม เป็นต้น

ผลและใบอ่อน ใช้ปรุงเป็นอาหารรับประทาน โดยจะมีรสเปรี้ยวคล้ายกับมะดัน (การรับประทานมาก ๆ จะเป็นยาระบายท้องเหมือนดอกขี้เหล็ก)

ผลและใบแก่ เมื่อนำมาหมักจะให้กรด ซึ่งนำมาใช้สำหรับการฟอกหนังวัวหรือหนังควายที่ใช้แกะสลักรูปหนังตะลุงได้เป็นอย่างดี

ต้นชะมวงสามารถใช้ปลูกเป็นไม้ประดับและไม้ให้ร่มเงาได้ดี สามารถนำมาแปรรูปใช้ในงานก่อสร้างต่าง ๆ หรือใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ได้ เช่น โต๊ะ ตู้ เตียง ฯลฯ

เปลือกต้นและยางของต้นชะมวงจะให้สีเหลืองที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้สกัดทำสีย้อมผ้า

น้ำยางสีเหลืองจากต้นชะมวง สมัยก่อนนำมาใช้ผสมในน้ำมันชักเงา

ยอดอ่อนชะมวงเมื่อนำไปหมักกับจุลินทรีย์จะทำให้เกิดรสเปรี้ยว ใช้เป็นยาปราบศัตรูพืชได้ เช่น เพลี้ย

๑๑. เอกสารอ้างอิง :

ชะมวง สรรพคุณและประโยชน์ของต้นชะมวง ๒๕ ข้อ. ชะมวง. เข้าถึงได้จาก

<https://medthai.com/ชะมวง>

๑๒. ภาพประกอบ :

ข้อมูลโดย : ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจจังหวัดชุมพร

ที่อยู่ : ๒๒/๑ ม.๖ ต.ขุนกระโทก อ.เมือง จ.ชุมพร

เว็บไซต์ : <http://www.aopdbom.doe.go.th>